

Sir Kenneth James Dover

11 maart 1920 – 7 maart 2010

Sir Kenneth James Dover was een van de belangrijkste onderzoekers op het gebied van de Griekse oudheid van de twintigste eeuw en een bijzondere persoonlijkheid. Hij werd geboren op 11 maart 1920 in Londen als enig kind van Percy Dover en Dorothy Healey. In 1947 trouwde hij met Audrey Latimer, met wie hij twee kinderen kreeg, Alan en Catherine. Hij overleed op 7 maart 2010 in St. Andrews, kort na de dood van zijn vrouw in december 2009.

Dover genoot zijn middelbare schoolopleiding op St. Paul's School in Londen, waar hij de beginselen van het Grieks en Latijn leerde, en vooral gefascineerd raakte door het Grieks. Hij studeerde vervolgens vanaf 1938 aan Balliol College in Oxford, waar hij zich al snel onderscheidde door de Gaisford Prize for Greek Verse te winnen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog moest hij in dienst en werd uitgezonden naar Noord-Afrika en Italië. Na de oorlog keerde hij terug naar Oxford, waar hij in 1948 werd aangesteld als *fellow* van Balliol en *lecturer* aan Wadham College. Dit betekende dat hij het werk aan zijn proefschrift onder supervisie van Arnaldo Momigliano, over het snelle herstel van Athene in de jaren na de Peloponnesische Oorlog, opgaf. In het Oxford van die tijd gold dit echter niet als een laakbaar falen, maar juist als een indicatie van kwaliteit. Dover zelf merkt hierover op in zijn autobiografie: *'There was even a tendency to look askance at people who completed doctorates, because it meant that they had not been snapped up for tutorial fellowships and had stayed on the shelf for three years'* (*Marginal Comment*, p.66).

In 1955 werd Dover hoogleraar Grieks aan de universiteit van St. Andrews. Op de uitnodiging om Regius Professor of Greek in Oxford te worden in 1960, als opvolger van Eric Dodds, ging hij niet in, vooral uit onvrede met de opzet van het studieprogramma voor de klassieken in Oxford. In 1976 keerde Dover echter toch voor enige tijd terug naar Oxford en werd president van Corpus Christi College, dat een goede reputatie had op het gebied van de studie van de oudheid. Deze functie vervulde hij tot 1986, toen hij definitief naar St. Andrews terugkeerde, waar hij reeds sinds 1981 het ereambt van Chancellor van de universiteit bekleedde. Naast zijn functies in Engeland reisde Dover veelvuldig de wereld rond om congressen te bezoeken en gastcolleges te geven en vervulde hij gasthoogleraarschappen aan de universiteiten van Cornell en Stanford in de Verenigde Staten.

De grote verdiensten van Dover zijn op allerlei manieren erkend. Zo ontving hij eredoctoraten van universiteiten als Oxford, St. Andrews, Durham, Londen, Birmingham, Bristol en Liverpool. Ook was hij lid van de Royal Society of Edinburgh sinds 1975 en buitenlands lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen sinds 1979. In 1977 werd hij vanwege zijn verdiensten voor de wetenschap geridderd en in 1978 werd hij gekozen als president van de British Academy, een functie die hij van 1978-1981 vervulde. De bundel *Owls to Athens*, die in 1990 werd samengesteld ter ere van zijn zeventigste verjaardag en voorin een lange *Tabula Gratulatoria* bevat, geeft een goed beeld van de grote kring van collega's door wie hij gerespecteerd en gewaardeerd werd.

Dovers wetenschappelijk werk bestrijkt een breed gebied van de oudheid en toont zijn expertise op uiteenlopende gebieden als de filologie, taalkunde en mentaliteitsgeschiedenis. Waar we tegenwoordig vaak specialisatie op enkele auteurs en/of terreinen zien, zien we bij Dover in edities en commentaren een breed scala aan auteurs voorbijkomen, variërend van dichters en prozaschrijvers uit het klassieke Athene, zoals Aristophanes, Thucydides, Plato, Antiphon en Lysias, tot een hellenistische dichter als Theocritus, hoewel het zwaartepunt duidelijk lag bij de Griekse oude komedie, de historiografie en de retorica in het klassieke Athene. Van kind af aan was Dover al gefascineerd door het verschijnsel 'taal' en in zijn onderzoek hield hij zich dan ook regelmatig bezig met taalkundige onderwerpen, zoals de woordvolgorde van het Grieks in *Greek Word Order* (1960) en de ontwikkeling van de Griekse prozastijl in *The Evolution of Greek Prose Style* (1997). Thema's uit de mentaliteitsgeschiedenis vinden we in zijn boeken *Greek Popular Morality* (1974) en *Greek Homosexuality* (1978). Ook in zijn wetenschappelijke artikelen zien we deze breedheid terug.

Bij lezing van *Marginal Comment* wordt op boeiende wijze duidelijk hoe deze breedheid eigenlijk 'spelenderwijs' tot stand komt. Deels zijn er de lacunes in het onderzoek die moeten worden opgevuld en waarvoor een beroep op Dover gedaan wordt, zoals bij de commentaren op Thucydides en Aristophanes. Deels vloeien zijn vraagstellingen voort uit problemen waar hij in zijn onderwijs tegenaan loopt, zoals bij het onderwijs in het schrijven van Grieks proza, waar hij bij een student iets in de woordvolgorde corrigeert en dan vaststelt: *'I couldn't give him any better reason than my own Sprachgefühl, and afterwards I thought, 'My God, this won't do''* (*Marginal Comment*, p.73).

Het gevolg van dit inzicht is het boek *Greek Word Order*.

Als we kijken naar de grote lijnen in Dovers werk en de punten waarop hij belangrijke bijdragen heeft geleverd, zien we in de eerste plaats dat zijn werk gekenmerkt wordt door een onbevangen rationele en realistische kijk op de Griekse wereld, waardoor hij nieuwe aspecten van die wereld voor collega-onderzoekers, studenten en andere geïnteresseerden weet bloot te leggen. Zo zien we een open en weinig verhullende presentatie en discussie van thema's die in zijn tijd nog in de taboesfeer lagen, zoals het obscene karakter van veel van de grappen in de komedie van Aristophanes, waar geleerden lange tijd met een boog omheen liepen. Reeds in zijn commentaar op de *Wolken* van Aristophanes uit 1968 zien we dat Dover dit soort grappen gewoon bespreekt en deze tendens wordt voortgezet in zijn commentaar op de *Kikkers* (1993) en in zijn monografie *Aristophanic Comedy* (1972).

Een heel typerend voorbeeld is het commentaar van Dover op *Kikkers* 48-49: Heracles vraagt aan Dionysus: 'Ging je als marinier met Cleisthenes mee... en vocht je in de zeeslag?' Dover wijst op het verwijfde karakter van Cleisthenes, merkt op dat het werkwoord 'meegaan als marinier' verwant is met een werkwoord dat wordt gebruikt van mannetjesdieren die een vrouwtjesdier bestijgen, en dat ook de zeeslag een seksuele connotatie kan hebben: '*The essential mode of attack in naval warfare was by ramming and the ram (...) resembles a stiff penis Sexual innuendo could be made quite plain if Herakles accompanied the question (...) by a gesture (middle finger?) of ramming*'. Vergelijking met het commentaar van W.B. Stanford uit 1958 is instructief: Stanford verwijst kort naar zijn commentaar bij vers 422 (waar hij zegt dat Cleisthenes als verwijfd gold) en '*for a possible second meaning*' van het 'marinier zijn' verwijst hij naar het Grieks-Engelse woordenboek van Liddle-Scott-Jones. Uit Stanfords commentaar kunnen we niet opmaken wat de grap is. Dover daarentegen laat aan duidelijkheid niets te wensen over en probeert zich tevens voor te stellen hoe de verbale grap door de toneelhandeling nog versterkt kon worden.

Ook in *Greek Popular Morality* (1974) zien we een onbevangen beschrijving van wat '*the Greek in the street*' over allerlei onderwerpen moet hebben gedacht en in *Greek Homosexuality* streeft Dover naar een open en onbevooroordeelde bespreking van een onderwerp dat in 1978 nog maar nauwelijks uit de taboesfeer aan het raken was, uitgaande van het in zijn voorwoord ingenomen standpunt dat '*no act is sanctified, and none is debased, simply*

by having a genital dimension'. Deze benadering, die voor een gebruiker van Dovers commentaren soms wel wat ver doorgevoerd lijkt te worden en kan leiden tot de kritiek dat toch niet elke grap in Aristophanes een seksuele dimensie hoeft te hebben, heeft als belangrijk winstpunt opgeleverd dat er een veel breder en evenwichtiger beeld van de humor in de oude komedie en daarmee van dit genre als zodanig is ontstaan, evenals van de mentaliteit van de gewone Grieken en van de rol die homoseksualiteit in de Griekse maatschappij speelde.

Een ander opvallend punt aan het werk van Dover is dat het op een ondogmatische manier, gestuurd door het zoeken naar praktisch oplossingen en met een open oog voor de beschikbare middelen, ook methodologisch vernieuwend is geweest binnen de studie van de oudheid. Een aspect daarvan is zijn interdisciplinaire benadering. Zo wist hij binnen een boek als bijvoorbeeld *Greek Homosexuality* te werken met heel verschillende bronnen en door gebruik te maken van methodes en materiaal op het gebied van de literatuur (vooral redevoeringen en de komedie van Aristophanes), archeologie (vooral vaasschilderingen), filosofie en geschiedenis een nieuw en goed gedocumenteerd beeld van een maatschappelijk verschijnsel te schetsen, dat veel invloed heeft gehad op latere studies op dit gebied (ook buiten de oudheid). Zelfs al kan men wel kritiek hebben op bepaalde aspecten van *Greek Homosexuality*, zoals de wat eenzijdige focus op de relaties tussen volwassen en nog niet volwassen mannen en de beperking van de bronnen in de tijd, dan nog blijft het een baanbrekend werk.

Ook andere elementen in het werk van Dover zijn voor de bestudering van de oudheid in de vroege jaren zestig duidelijk nieuw, zoals de nadruk op het belang van inscripties voor het begrijpen van de Griekse taal. In een aantal gevallen loopt zijn werk al vooruit op inzichten die in het onderzoek van de oudheid pas later echt doorbreken, zoals zijn visie op de woordvolgorde in het Grieks of de manier waarop hij onderscheid weet te maken tussen de historische figuur Archilochus en de 'ik' in zijn gedichten. In zijn commentaar op Aristophanes' *Wolken* wijst de manier waarop Dover het stuk inbedt in zijn sociale en culturele context en, uitgaande van het belang van de opvoering, steeds probeert zich de toneelhandeling voor de geest te halen al vooruit naar later onderzoek over de verbanden tussen tekst en context en over de *stagecraft* van het Griekse drama.

Een enkele keer zien we dat de manier waarop Dover zich met de oudheid bezighield en zijn focus op zaken die dicht bij de dagelijkse belevingswereld van de Grieken stonden ook bepaalde beperkingen met zich meebracht. Zo komen in zijn commentaar op Plato's *Symposium* (1980) de filosofische en metafysische aspecten van het werk wat minder goed uit de verf dan bijvoorbeeld in het commentaar van Eric Dodds op Plato's *Gorgias* (1959). Vergelijking van de voorwoorden van de beide commentaren is wat dit betreft meteen al veelzeggend: Dodds schrijft vanuit een diepgaand bewustzijn van 'the relevance of this dialogue to the central issues, moral and political, of our own day' (dat wil zeggen, de tijd kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog toen hij college over de *Gorgias* gaf aan studenten die kort daarna in dienst zouden moeten). Dover merkt over Plato's *Symposium* op: 'I do not find his philosophical arguments even marginally persuasive'.

Ook met de hellenistische poëzie uit de derde eeuw v.Chr. lijkt Dover minder affiniteit gehad te hebben. Zijn *Theocritus. Select Poems* (1971), een commentaar op een aantal gedichten van Theocritus, verscheen in een tijd dat de waardering en aandacht voor de hellenistische poëzie nog relatief gering waren en de inleiding weerspiegelt die visie op deze poëzie als inferieur ten opzichte van de literatuur uit de klassieke periode. Zo merkt Dover op dat de dichters 'treated poetry as if its province had been defined at some date in the past and it had been forbidden to advance in certain directions'. Tegenwoordig staat juist het experimentele en vernieuwende karakter van dichters als Theocritus en zijn tijdgenoten volop in de belangstelling, maar op dit punt geeft Dover geen blijk van de vooruitziende blik en het vooruit verwijzen naar latere tendensen in het onderzoek die zijn werk over de klassieke periode juist bijzonder maken. Typerend lijkt ook het feit dat hij over dit boek in zijn autobiografie niet meer zegt dan dat hij het nog even moest afmaken voordat hij met *Greek Popular Morality* kon beginnen (*Marginal Comment*, p.158).

Zoals hierboven geschetst is het werk van Dover op een aantal gebieden baanbrekend geweest. Vooral met betrekking tot de mentaliteit van de Atheneren in de klassieke periode van de vierde en vijfde eeuw v.Chr., een onderwerp dat Dover behalve in zijn commentaren op Aristophanes en Thucydides vooral ook in de jaren zeventig in zijn *Aristophanic Comedy*, *Greek Popular Morality* en *Greek Homosexuality* vanuit verschillende invalshoeken benaderde, heeft zijn werk grote invloed gehad.

Tegelijk zien we hoe zijn uitstraling nog steeds doorwerkt in de reputatie en het élan van de klassieke studies in St. Andrews, een geografische gezien 'afgelegen' universiteitsstad, die als centrum voor studies op het gebied van de oudheid mede dankzij Dovers werk en inzet een uitstekende reputatie heeft gekregen.

Hierbij heeft ook de persoonlijkheid van Dover een belangrijke rol gespeeld. Mensen die hem in St. Andrews gekend hebben spreken met warmte en affectie over hem. Hoewel zijn functie als Chancellor van de universiteit van St. Andrews vooral ceremonieel was en voor een groot deel bestond uit het voorzitten van diploma-uitreikingen en het uitreiken van eredoctoraten, wist Dover er veel meer van te maken. Hij kende iedereen, bezocht onderzoeksseminars – zolang zijn gehoor dat toeliet – en maakte veel werk van het verwelkomen van nieuwe medewerkers. Hij was vriendelijk en wellevend en zeer toegewijd aan zijn vrouw Audrey, maar had ook een neiging tot provoceren en een voorkeur voor conversaties die ver buiten de geijkte paden gingen. Zo vertelt mijn collega Greg Woolf een anekdote over Dovers effect op een student: *'I remember one graduate student returning from what he assumed would be a rather quiet and polite reception to mark Kenneth's birthday, both enthused and slightly shocked by Kenneth's speech on Greek sexuality. But when he got over his surprise he sat down and rewrote an entire thesis chapter as a response. I hope I can arouse as strong reactions in my 80s!'*

Voor een nadere kennismaking met Dover als mens en wetenschapper – en de interactie tussen die beide aspecten van zijn bestaan – verdient het aanbeveling zijn autobiografie uit 1994, *Marginal Comment*, te lezen. Eenzelfde neiging om zich niet door taboes de mond te laten snoeren als in zijn wetenschappelijk werk zien we ook hier. Dover laat zich zonder veel reserves uit over zeer persoonlijke zaken, zoals de vraag of hij van een gehandicapt kind zou kunnen houden, details van zijn huwelijksleven, het overwinnen van zijn vlieg angst of zijn gevoelens ten aanzien van zijn collega Trevor Aston, een historicus bij Corpus Christi College, die in 1985 na een turbulente periode van psychische stoornissen en alcoholisme, waardoor het hele college ontregeld dreigde te raken, zelfmoord pleegde. In zijn autobiografie schrijft Dover over zijn heimelijke gedachten over de mogelijkheid Aston te doden zonder daarmee in de problemen te komen en over zijn enorme opluchting na de zelfmoord. Juist deze zaken trokken de aandacht van het lezerspubliek

en riepen kritische reacties op, maar het boek is toch vooral een boeiende, inspirerende en soms – zoals in het hoofdstuk *Best before 1983* – ontroerende beschrijving van het leven van een actieve en productieve geleerde in een periode waarin er op het gebied van de bestudering van de oudheid veel veranderde.

Een klein voorbeeld van Dovers onafhankelijk denken moge als waardige afsluiting van dit levensbericht dienen. Toen in 1985 de universiteit van Oxford aan Margaret Thatcher een eredoctoraat wilde verlenen, zoals dat voor een in Oxford opgeleide minister-president gebruikelijk was, was Dover de enige van de Oxfordse *heads of houses* die een protestpetitie ondertekende. Hij motiveert in *Marginal Comment* (p.252-256) zijn stellingname met het argument dat een eredoctoraat de indruk zou kunnen wekken van een poging tot omkoperij of van een politieke stellingname van Oxford ten gunste van een regering die tegenover de Britse universiteiten blijk gaf van een houding '*which seemed at times ostentatiously philistine*' – ook nu nog een lezenswaardige passage!

Met dank aan Greg Woolf voor zijn informatie over Dover als collega in St. Andrews en Stephen Halliwell voor verwijzing naar enkele bronnen. De biografische informatie is vooral ontleend aan K.J. Dover, *Marginal Comment*, London, 1994.